

Kamalova Nigora Laziz qizi

Andijon Davlat Tibbiyot Instituti Nevrologiya kafedrasida assistenti

Email: nigorak313@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-3106-3998,

Maxmudov Sayidkomil Karimxon o'g'li

Andijon Davlat Tibbiyot Instituti Nevrologiya yo'nalishi 1-bosqich magistratura talabasi.

ALKOGOLIZMGA CHALINGAN BEMORLARDA OLIY NERV FAOLIYATIDAGI O'ZGARISHLAR

Annotatsiya: Kasallikning nisbatan tez rivojlanishi, yoshligidan boshlanishi, davolashga chidamliligi hamda keng tarqalganligi sababli, alkogolizmni davolash narkologiyaning dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi [1, 3, 6]. O'z kuzatuvlarimizga ko'ra, yoshlar orasida alkogol iste'moli va unga qaramlik aniq psixologik va nevrologik muammolar bilan bog'liq. Bundan tashqari, ichkilikka mukkasidan ketgan ayollarda chegaraviy ruhiy buzilishlar erkaklarga nisbatan ikki baravar ko'p (60-70%) uchraydi, erkaklarda esa bu ko'rsatkich 30% ni tashkil etadi.

Kalit so'zlar: kognitiv buzilishlar, ruhiy buzilishlar, yosh davri, alkogolizm.

Kirish: Bugungi kunda alkogolizm tibbiy va ijtimoiy muammo bo'lib, inson hayotining barcha javxalariga ta'sir ko'rsatadi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, dunyo bo'ylab o'lim holatlarining 5,9% alkogolizm bilan bog'liq [2]. So'nggi ma'lumotlarga qaraganda, yoshlar orasida alkogolizm tarqalishi yildan yilga ortib bormoqda [5]. Hatto qisqa muddatli alkogol iste'moli ham miyadagi qaytarilmas organik o'zgarishlarni keltirib chiqaradi va turli buzilishlar shaklida klinik tarzda namoyon bo'ladi [3, 4, 6]. Tadqiqotlarga ko'ra, bu alkogolizmga chalingan bemorlarda doimiy ruhiy buzilishlarning asosiy belgilaridan biridir.

Alkogolga qaramlik miya faoliyatining buzilishiga olib kelib, turli kognitiv funksiyalarning buzilishiga sabab bo'ladi [4, 7]. Kognitiv buzilishlarni aniqlashda zamonaviy klinik va instrumental usullar bilan bir qatorda neyropsixologik tadqiqot usullari ham muhim rol o'ynaydi. Ushbu usullar yordamida nafaqat kasallikning turli bosqichlaridagi o'zgarishlarni, balki miya tuzilishi va funksiyasidagi buzilishlarni ham aniqlash mumkin. Bunda keng qo'llaniladigan standart usullardan biri Mini-Mental State Examination – MMSE [1]. Alkogolizm bilan kasallangan bemorlarda kognitiv buzilishlarni erta aniqlash ilmiy va amaliy jihatdan muhim ahamiyatga ega, chunki aynan shu bosqichda amalga oshiriladigan davolash va profilaktika choralari eng samarali bo'ladi.

Tadqiqotning maqsadi: Alkogolga qaram yoshlarda emosional, shaxsiy va kognitiv buzilishlarni o'rganish.

Tadqiqot materiallari va usullari: Ushbu maqsadlarga erishish uchun 30 nafar, yoshi 24 dan 44 gacha bo'lgan alkogolizmga chalingan bemorlar tekshirildi, davolandi va katamnestic kuzatuv olib borildi. Eksperimental guruh 30 nafar bemordan iborat bo'lib, ulardan 63% erkak va 37% ayol edi. Tadqiqot Andijon viloyat narkologik dispanseri bazasida o'tkazildi. Tadqiqotning asosiy usullari quyidagilar edi: Klinik va nevrologik tekshiruv, psixometrik shkalalar orqali kognitiv funksiyalarni baholash (Mini-Mental State Examination – MMSE), Sotsiometrik baholash – ijtimoiy-mehnat va oilaviy-muammoviy moslashuv darajasi va dinamikasini o'rganish, Eksperimental psixologik tekshiruv. Psixologik testlar quyidagilar yordamida o'tkazildi: MMPI testi (mini-multi psixologik so'rovnomasi qisqartirilgan varianti) –

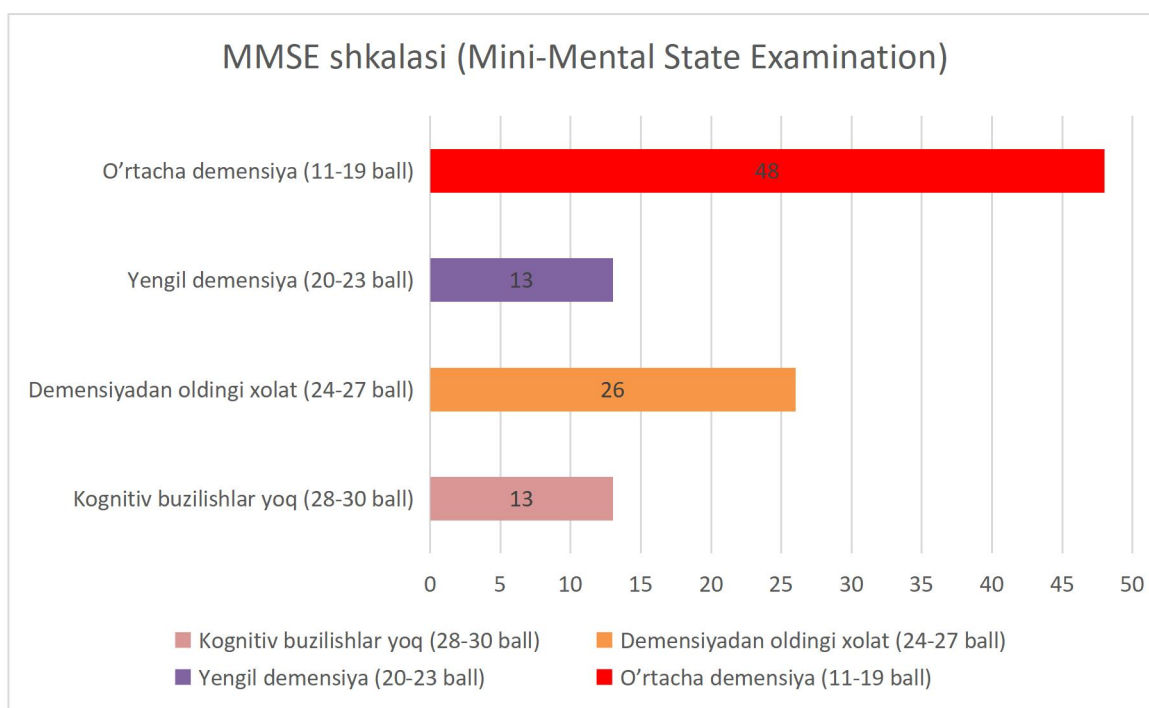
ishtirokchilarning shaxsiy xususiyatlarini o'rganish uchun, Biografik so'rovnoma – nemis psixologlari tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, ishtirokchilarning biografiyasi, oilaviy holati va shaxsiy xususiyatlarini o'rganishga mo'ljallangan.

Tadqiqot natijalari: MMSE (Mini-Mental State Examination) tekshiruvi natijalariga ko'ra, bemorlarda vaqt va makonni tushunish buzilishi, irodaviy jarayonlar sustligi, xotira va e'tibor yetishmovchiligi, o'qish, yozish, chizish va gaplarni takrorlash qobiliyatida o'zgarishlar aniqlangan. Tekshiruvdan o'tgan bemorlarning yarmida o'rtacha darajadagi demensiya (aqliy zaiflik) aniqlangan, 13% bemorlarda yengil darajadagi demensiya, 26% bemorlarda esa demensiyadan oldingi bosqich holati qayd etilgan, 13% bemorlarda esa kognitiv buzilishlar aniqlanmagan.

Bu ko'rsatkichlar quyidagi jadvalda aks ettirilgan.

Jadval 1

MMSE shkalasi bo'yicha kognitiv buzilishlarning tarqalishi

Tadqiqotda ishtirok etgan erkaklarning 22,9% alkogolga qaram bo'lganlar, 25,7% esa sog'lom erkaklar bo'lib, ular harbiy xizmatni o'tagan. So'rov o'tkazilgan paytda alkogolga qaram erkaklarning 38,6% va sog'lom erkaklarning 58,6% doimiy ishga ega edi. Nikoh holati bo'yicha guruhlarni asosan uylanmaganlar tashkil etdi: faqat 20% alkogolga qaram bemorlar va 32,9% sog'lom kishilar o'z oilasiga ega edi. Tadqiqotda qatnashganlarning 18,6% narkotik moddalarga qaram bo'lsa, nazorat guruhidagi 28,6% farzandli edi. Korrelyatsion tahlil natijalari: o'tkazilgan korrelyatsion tahlil shuni ko'rsatdiki, "MMPI" testidagi 9mA gipomaniya shkalasi va ZNu histeriya shkalasi o'zaro bog'liq ($g=0,318, p<0,01$). Bu guruh a'zolariga xos bo'lgan shaxsiy fazilatlarini tasdiqlaydi: yuqori faollik, ijtimoiylik, optimizm, lekin shu bilan birga hissiy beqarorlik va namoyishkorlik mavjudligi. 4Pd psixopatiya shkalasi "Ijtimoiy maqom" ko'rsatkichi (BIV) bilan bog'liq ($g=0,304, p<0,05$), bu esa ijtimoiy moslashish qiyinligini ko'rsatadi. 8Sc shizoid shkalasi (individualizm) 7Pt psixasteniya shkalasi ($g=0,758, p<0,001$) bilan chambarchas bog'liq bo'lib, L.N.Sobchik (2001) tadqiqotlariga ko'ra, bu shaxsning ichki

tarangligi, asabiyligi, doimiy va ko‘pincha samarasiz fikrlashi, ruhiy noqulaylik, ishonchsizlik va aybdorlik hissini namoyon etadi. Shuningdek, 8Sc shizoid shkalasi bo‘yicha quyidagi bog‘liqliklar aniqlandi: Tadqiqot ishtirokchilarining aksariyati doimiy charchoqni his qiladi ($g=0,422$, $p<0,001$), Ko‘pincha yolg‘izlik hissi mavjud ($g=0,394$, $p<0,01$), Ko‘pincha o‘z muammolariga chuqur sho‘ng‘ib ketish holati kuzatiladi ($g=0,387$, $p<0,05$). MMPI profili bo‘yicha natijalar alkogolga qaram erkaklarda MMPI testi natijalari quyidagicha: Psixopatiya 4P shkalasi – $66,1 \pm 2,8$, Gipomaniya 9mA shkalasi – $64,9 \pm 2,3$,

Shizoidlik 8Sc (individualizm) shkalasi – $62,9 \pm 2,3$, Paranoya 6Pa (ruhiy qattqlik) shkalasi – $62,3 \pm 2,2$, Depressiya 2B (pessimizm) shkalasi – $60,9 \pm 2,6$. Nazorat guruhidagi erkaklarda quyidagi ko‘rsatkichlar ancha yuqori chiqdi: "Yolg‘on shkalasi B" (MMPI) ($p<0,001$), "Ekstraversiya" (B1U) ($p<0,001$), "Siqilish" (LSI) ($p<0,01$). Ayollarda esa quyidagi ko‘rsatkichlar yuqori bo‘ldi: "Paranoya 6Pa" (MMPI) ($p<0,001$), "O‘zini tutish kuchi" (BIV) ($p<0,001$), "Nevrotizm" (VIV) ($p<0,001$). Bu shuni ko‘rsatadiki, erkaklar ayollarga qaraganda o‘zlarining zaif tomonlarini inkor etishga moyil. Erkaklar, asosan, ayollarga nisbatan impulsiv va ijtimoiy faolligi yuqori bo‘lib, ular hukmronlik qilish, kuch va nazoratga ega bo‘lish istagi bilan ajralib turadi. Bu quyidagi korrelyatsiyalar bilan tasdiqlanadi: L "MMPI" shkalasi va erkaklarda qonun bilan bog‘liq muammolar mavjudligi o‘rtasida bog‘liqlik aniqlangan ($g=0,351$, $p<0,05$).

Xulosa:

1. Olingan ma'lumotlar shuni ko‘rsatdiki, alkogolizm bilan og‘rigan bemorlarda miya disfunktsiyalari mavjud. Bu yuqori ruhiy funksiyalar buzilishi shaklida namoyon bo‘lib, ilg‘or neyropsixologik testlar yordamida aniqlangan. Neyropsixologik diagnostika usullarining narkologik amaliyotda qo‘llanilishi nafaqat kognitiv buzilishlar va ularning darajasini aniqlashga, balki miya patologik buzilishlarining lokalizatsiyasini aniqlashga ham imkon beradi.

2. Alkogolga qaram erkaklar quyidagi xususiyatlar bilan ajralib turadi: emosional beqarorlik, qo‘zg‘aluvchanlik, dunyoga nisbatan dushmanlik kayfiyati, og‘riqli kechinmalarni siqib chiqarish, salbiy xatti-harakatlar va narkomaniya alomatlarini e‘tibordan chetda qoldirish, namoyishkorlik. Alkogolga qaram ayollar esa ruhiy qat‘iylik (mental rigidlik), ijtimoiy me‘yor va qadriyatlarga beparvolik, mojaroga moyillik va impulsivlik bilan ajralib turadi. Alkogol ta‘sirida ayollarning psixologik xususiyatlari erkaklarga xos shaklda deformatsiyaga uchraydi, erkaklarning shaxsiyati esa ayrim jihatlardan ko‘proq ayollarga xos xususiyatlar tomon o‘zgaradi.

Adabiyotlar:

1. Rakhimbayeva Gulnora Sattarovna, Kamalova Nigora Lazizovna "FEATURES OF THE COGNITIVE SPHERE IN PERSONS WITH ALCOHOL ABUSE DEPENDENCE" Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research. Volume: 11, Issue 02, Fev-2024
<https://www.eijmr.org/index.php/eijmr/article/view/1039>

2. Rakhimbayeva Gulnora Sattarovna, Kamalova Nigora Laziz qizi, Sotvoldiev Maxammadjon Muxiddin o‘g‘li. "COGNITIVE DISORDERS BASED ON GENDER CHARACTERISTICS IN YOUNG PEOPLE WITH CHRONIC ALCOHOLISM", INTERNATIONAL JOURNAL OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE academic publishers, INTERNATIONAL JOURNAL OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE (ISSN: 2692-5206) Volume 04, Issue 09, 2024, Published Date: 25-11-2024,
<https://www.academicpublishers.org/journals/index.php/ijai/article/view/1780>

3. Насирдинова Н.А. Камалова Н.Л., “КОГНИТИВНЫЕ РАССТРОЙСТВА ПРИ АЛКОГОЛИЗМЕ” [Vol. 14 No. 01 \(2025\): IQRO INDEXING, https://worldlyjournals.com/index.php/IFX/article/view/8934](https://worldlyjournals.com/index.php/IFX/article/view/8934)
4. Gruzeva T.S., Dufinets V.A., Zakolyevich V.B. Harmful alcohol consumption: prevention, trends, health burden, reduction strategy // Wiadomosci Lekarskie (Warsaw, Poland: 1960), 2016. Vol. 69. No. 2. Pt 2. pp. 183-189.
5. Ochilov U.U., Turaev B.T., Zhumageldiev N.N. Features of the formation and course of alcoholism in persons with character accentuations and personal disorders // Bulletin of Science and Education, 2020. No. 10-4 (88). pp. 101-103.
6. Bernardin F., Maheut-Bosser A., Paille F. Cognitive impairment of alcohol-dependent subjects // La Revue du praticien, 2014. Vol. 64. No. 4. pp. 462-465.
7. Carrus G. et al. Group membership and adolescents' alcohol intake: The role of drinking motives // Journal of studies on alcohol and drugs, 2016. Vol. 77. No. 1. pp. 143-149.
8. Perry C.J. Cognitive decline and recovery in alcohol abuse // Journal of molecular neuroscience, 2016. Vol. 60. No. 3. pp. 383-389.
9. Sanvicente-Vieira B. et al. Theory of mind in substance users: a systematic minireview // Substance use & misuse, 2017. Vol. 52. No. 1. pp. 127-133.
10. Andrianova E.D., Damulin I.V., Sivolap Yu.P. Cognitive disorders in alcoholism // Narcology, 2013. Vol. 12. No. 6. pp. 79-85.